

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

שם השיעור: "וסבותי אני" – הסיבוב של קהלת והמהפך של המדרש (קהלת ב) (שיעור מס' 0-90-400)

שם המרצה: ד"ר יונתן פיינטוך (tani700@gmail.com)

1. מדרש קהלת רבה ב כ

"וסבותי אני ליאש את לבי מליגע" (קהלת ב כ) - וחזרתי ואמרתי כשם שיגעו אחרים לי כך אני יגע לאחרים.

אדריאנוס שחיק עצמות הוה עבר באילין שבילי דטבריא וחמא חד סבא קאים חצד חצובין למינצב נציבין, אמר ליה סבא סבא בר כמה שנין את יומא דין, אמר ליה בר מאה שנין, אמר ליה ואת בר מאה שנין קאים חצד חצובין למינצב נציבין סבור את דאת אכיל מנהון, אמר ליה אין זכיתי אכלית ואין לאו כשם שיגעו לי אבהתי כך אני יגע לבני, אמר ליה בחייך אין זכית ואכיל מנהון תהא מודע לי, לסוף יומין עבדין תאיניא אמר הא ענתה נודע למלכא, מה עבד מלא קרטילא תאינין וסלק קם על תרע פלטין, אמרין ליה מה עיסקך, אמר לון איזלון ואמרון למלכא סבא יהודאי דעברת עלוי בעי מישאל בשלומך, אזלין אמרין למלכא חד סב יהודאי בעי מישאל בשלומך, אמר לון יעלין יתיה, כיון דעל אמר ליה מה עיסקך, אמר ליה אנא סבא דעברת עלי ואנא חצב חצובין למינצב נציבין ואמרת לי אין זכית ואכיל מנהון תהא מודע לי, הא זכיתי ואכלית מנהון והלין תאיניא מן פיריהון, אמר אדריאנוס בההיא ענתה קלוונין אנא דתתפנו הדין קרטילא ותימלון יתיה ליה דינרין, אמרין ליה עבדוהי כל מוקרא תיקרינה להדין סבא יהודאי, אמר לון ברייה אוקריה ואנא לא מוקר ליה?

[תרגום: הדריינוס, יישחקו עצמותיו, היה עובר באלה השבילים של טבריה, וראה זקן אחד עומד וחופר חפירות לנטוע נטיעות. אמר לו: זקן זקן, בן כמה שנים אתה היום הזה? אמר לו: בן מאה שנים. אמר לו: ואתה בן מאה שנים עומד וחופר חפירות לנטוע נטיעות, אתה סבור שתאכל מהם? אמר לו: אם אזכה אוכל, ואם לא – כשם שיגעו לי אבותי כך אני יגע לבני. אמר לו: בחייך, אם תזכה ותאכל מהם – תודיע לי.]

לאחר ימים עשה העץ תאנים. אמר: זה הזמן להודיע למלך. מה עשה? מילא סל תאנים, ועלה ועמד בשער הארמון. אמרו לו: מה עסקך? אמר להם: לכו אמרו למלך – הזקן היהודי שעברת לידו רוצה לשאול בשלומך. הלכו ואמרו למלך: זקן יהודי אחד

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

רוצה לשאול בשלומך. אמר להם: הכניסו אותו. כיון שנכנס אמר לו: מה עסקך? אמר לו: אני הזקן שעברת לידי כשחפרתי חפירות לנטוע נטיעות, ואמרת לי אם תזכה לאכול מהם תודיע לי, הנה זכיתי ואכלתי מהם, והתאנים האלה מהפירות הללו. אמר הדריינוס באותו זמן: אני מצווה שתרוקנו את הסל הזה ותמלאו אותו בדינרים. אמרו לו: אתה עושה את כל הכבוד הזה לזקן היהודי הזה? אמר להם: בוראו כיבד אותו, ואני לא אכבדו?...

2. מדרש ויקרא רב

אדריינוס... חמא חד סב נציב ניצבין. אמ' ליה סבא סבא אילו קרצת לא אחשיכת. אילו לאת בטליותך לא לאת בסביותך. אמ' ליה חייך מרי הקרצית וחשכית ומה דהני למרי שמייא עבד. אמ' ליה בחייך סבא איעבדן אלין ניצבאתה ביומך את מטעים לי מינהון. זכה ההוא סבא ועבדן אלין ניצבאתה ביומיה ומלא סליה תינין, ואזל וקם ליה קמיה... [תרגום: הדריינוס... ראה זקן אחד נוטע נטיעות. אמר לו: זקן זקן, אילו השכמת לא החשכת, אילו יגעת בנערותך לא יגעת בזקנותך. אמר לו: השכמתי והחשכתי, ומה שטוב לאדון השמים עשה. אמר לו: בחייך סבא, אם הנטיעות הללו עושות (פירות) בימך אתה מביא לי לטעום מהן. זכה ההוא סבא ועשו הנטיעות האלה בימיו, ומלא סלו תאנים, והלך ועמד לו לפניו...].

3. תלמוד בבלי תענית כג ע"א

א

אמר רבי יוחנן: כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על מקרא הזה: שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים. אמר: שבעין שנין בחלמא? [שבעים שנה בחלום?]

ב

יומא חד הוה קא אזיל באורחא, חזא ההוא גברא דקא נטע חרובא [יום אחד היה הולך בדרך, ראה איש אחד שנטע חרוב] אמר ליה: מכדי חרובא עד שבעין שנין לא טעין, פשיט' לך דחיית שבעין שנין ואכלת מינה [חרוב עד שבעים שנה לא נותן פירות, ברור לך שתחיה שבעים שנה ותאכל ממנו?]

אמר ליה: אנא עלמא בחרובא אשכחתי, כי היכי דשתלו לי אבהתי – אנא נמי אישתיל לבני [אני מצאתי את העולם עם חרובים. כפי ששתלו לי אבותיי, אני גם שותל לבני].

איתיב, קא כריך ריפתא, אתיא ליה שינתא, נים. איהדרא ליה משוניתא, איכסי מעינא, נים שבעין שנין [ישב, אכל לחם, באה לו שינה, ישן. באה 'גבעה' קטנה, והסתירה אותו מעיני העולם, וישן שבעים שנה].

כי קם חזא גברא דקא מנקיט מההיא חרובא [כשהתעורר ראה אדם מלקט מאותו חרוב].

אמר ליה: ידעית מאן שתליה להאי חרובא? [יודע אתה מי שתל את החרוב הזה].

אמר ליה: אבוה דאבא [אביו של אבא].

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

אמר ליה: ודאי שבעין שנין בחלמא [ודאי אפשרי להיות שבעים שנה בחלום].

4. קהלת רבה ב יז

ושנאתי אני את כל עמלי שאני עמל תחת השמש וגו', ר' מאיר... והוה לעי תלת סלעין כל שבת והוה אכיל ושתי בחדא ומתכסי בחדא ומפרנס אוחרתא לרבנן, אמרין ליה תלמידוי רבי בנך מה את עביד עליהון, אמר לון אין הוון צדיקים כהווא דאמר דוד ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם, ואם לאו מה אני מניח את שלי לאויבי המקום, לכן אמר שלמה ומי יודע החכם יהיה או סכל וגו'.

[והיה מרוויח שלושה שלעים כל שבוע, והיה אוכל ושותה באחד, ומתכסה באחד, ומפרנס אחרים מהחכמים באחד. אמרו לו תלמידיו: רבי, בניך מה אתה עושה לגביהם? אמר להם: אם יהיו צדיקים, (יתקיים בהם) כמו שאמר דוד (בתהלים): 'ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם'. ואם לא (יהיו צדיקים) – מה אני מניח את (הכסף) שלי לאויבי המקום? לכן אמר שלמה ומי יודע החכם יהיה או סכל וגו'...]

5. ויקרא רבה כה ה

מי שת בטוחות חכמה (איוב לח לו)... או מי נתן לשכוי בינה (שם), תרנגלא... הדא תרנגלא כד אפרוחיה דקיקין מכנשא להון ויהבא להון תחת אגפיה ומשחנא להון ומעדרא קדמיהון וכד אינון רביין חד מינהון בעי יקרב לותה והיא נקרא בגו רישיה ואמרה ליה זיל עדור בקיקלתך. כך כשהיו ישראל במדבר ארבעים שנה המן יורד והבאר עולה והשליו מצוי להם וענני כבוד מקיפות אותן ועמוד ענן מסייע לפניהם, כיון שנכנסו לארץ ישראל אמ' להן משה כל אחד ואחד מכם יטעון מכושיה ויפוק וינצוב ליה נציבין, כי תבאו אל הארץ ונטעתם.

[תרגום החלק הארמי: התרנגולת הזו, כשאפרוחיה קטנים היא מכנסת אותם ונותנת אותם תחת כנפיה, ו... וכאשר הם גדלים – אם אחד מהם ירצה להתקרב אליה היא מנקרת לו בראשו ואומרת לו לך עדור באשפתך...]

6. סוף הסיפור (קהלת רבה):

אינתתיה דמגירא הות ברת פחין אמרה לבעלה בר קיבליי בר קיבליי, חמי דהדא מלכא רחימא תינין ומפרגא בדינרין, מה עבד מלא מרעיליה תאינין וקם קדם פלטיין אמרין ליה מה עיסקך אמר לון דשמעית דמלכא רחמיה תינין ומפרגא בדינרין, עלון

ימי עיון בתנ"ך תשע"ח

ואמרין למלכא חד סבא קאים על תרע פלטין טעין מלא מרעיליה תאינין, ואמרנו לו מה עיסקך ואמר לנא שמעית דמלכא רחים תינין ומפרגא בדינרין, אמר קלונין אנא דתקימון יתיה על תרע פלטין וכל מאן דעליל ונפיק יהא טריה על אפיה באפתי רמשא פנון יתיה ואזיל לביתיה, אמר לאינתתיה כל הדין יקרא אנא שלים ליך אמרה איזילי גליגי לאימיך דהוון אינון תאינין ולא הוון אתרוגים דהוון בשלין ולא פגינן.

[תרגום: אשתו של השכן היתה מרשעת. אמרה לבעלה: בן אפלה, ראה שמלך זה אוהב תאנים ומחליף בדינרים. מה עשה, מלא קופתו תאנים ועמד לפני הארמון. אמרו לו: מה עיסקך? אמר להם: ששמעתי שהמלך אוהב תאנים ומחליף בדינרים. נכנסו ואמרו למלך זקן אחד עומד על שער הארמון, טעון מלוא קופתו תאנים, ואמרנו לו מה עיסקך ואמר לנו שמעתי שהמלך אוהב תאנים ומחליף בדינרים. אמר: מצווה אני שתעמידו אותו על שער הארמון וכל מי שיכנס ויצא יהיה זורק על פניו (מהתאנים). בערב שחררוהו והלך לביתו. אמר לאשתו: כל הכבוד הזה אני חייב לך. אמרה: לך השתבח לאמך שהיו אלה תאנים ולא אתרוגים, שהיו בשלים ולא פגים].